SHOWeerterland

Rapportage Bouwhistorisch onderzoek Nederweert Angelustoren St. Lambertuskerk (2026)

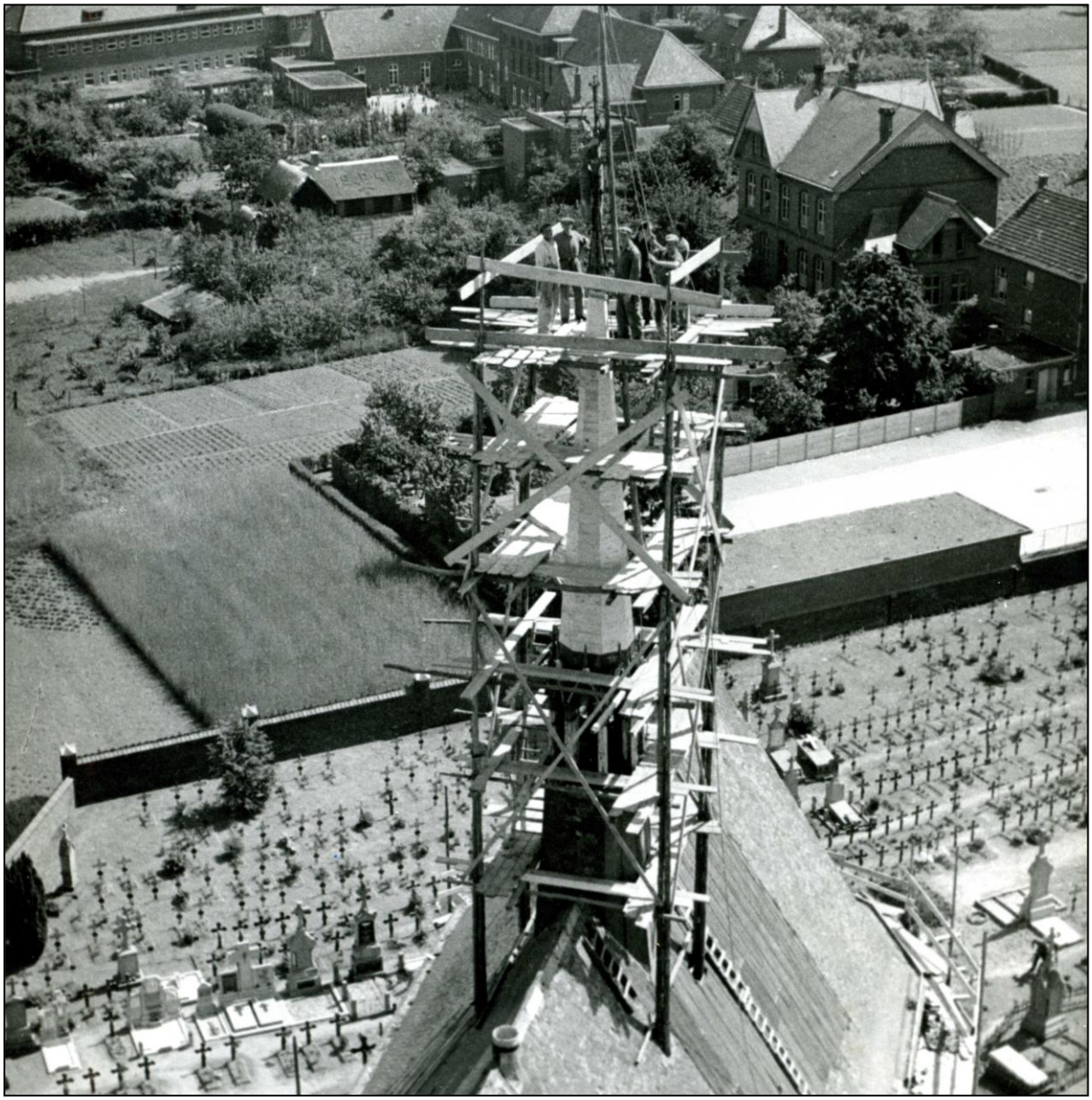

ALFONS BRUEKERS

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek **Ospel 2026**

Auteur: Alfons Bruekers

Uitgever: STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Datum: Juli 2026

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is slechts met uitdrukkelijke bronvermelding toegestaan.

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek te Nederweert (STRABO), opgericht in 1985. Dit is een in Ospel gevestigd non-profit expertisecentrum op het gebied van roerend erfgoed. STRABO is onderdeel van de Erfgoedgemeenschap Nederweert.

Doelstelling
STRABO stelt zich ten doel om archeologisch en bouwhistorisch onderzoeks- en vondstenmateriaal en daaraan verbonden waarnemingen te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek, advisering, beleidsontwikkeling en publieksbereik.

Ervaring
STRABO beschikt over jarenlange ervaring in het verrichten van archeologisch onderzoek, projectleiding, bureau-onderzoek, determinatie, rapportage en documentatie, publieksbereik en advisering, mede onder auspiciën van de ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (latere RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Doelgroepen
STRABO levert daarnaast gratis gevraagde en ongevraagde advisering aan gemeente-besturen, interne en externe gemeentelijke beleidsadviseurs, erfgoedorganisaties, particulieren, lokale gemeentelijke erfgoedcommissies, projectontwikkelaars, archeologische adviesbureau's, t.b.v. archeologische omgevings-vergunningen.

Doelregio
STRABO verrichtte in het verleden onderzoek en advisering in de Limburgse gemeenten Nederweert, Weert, Leudal (Grathem), Peel en Maas (Meijel) en de Noord-Brabantse gemeenten Cranendonck (Budel) en Asten, met Nederweert als hoofdaandachtsgebied.

Erkenning
STRABO is door het gemeentebestuur van Nederweert in 2018 en opnieuw in 2021 formeel erkend als historische en archeologische stakeholder in het onder het bevoegd gezag vallende archeologisch beleidskader en bij de uitvoering van omgevings-vergunningen en programma's van eisen van archeologisch onderzoek in de gemeente Nederweert.

Duurzaam en toegankelijk
De archeologische en bouwhistorische onderzoeks- en adviesrapporten van het roerend erfgoed-expertisecentrum STRABO zijn alle duurzaam digitaal opgeslagen en te vinden of te downloaden via:
DANS, het nationale expertisecentrum en repository voor (archeologische) onderzoekdata, van de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen,
https://dans.knaw.nl/nl/data-stations/archaeology/
ACADEMIA, de publicatiewebsite van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert en de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek, op:
https://independent.academia.edu/AlfonsBruekers
Koninklijke Bibliotheek, depot van analoge en digitale publicaties, via
https://webggc.oclc.org/cbs/DB=2.37/
Erfgoedhuis Weert, digitale studiezaal van het Erfgoedcluster Weert, gemeente Weert, via
https://erfgoedhuisweert.nl
Digitale repository van historische publicaties over het Weerter Land:
www.showeerterland.nl

Recent verschenen
In de afgelopen jaren verschenen de volgende STRABO-rapportages op het gebied van bouwhistorie, gerangschikt naar aflopende publicatiedatum (tijdschriftartikelen zijn niet meegenomen):

- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 20 (1973)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Plucksackhof (1980)
- Bouwhistorisch onderzoek Weert-windmolen St. Petrus Rosveld (1984)
- Bouwhistorisch onderzoek Weert-molenhuis Rosveld (1984-1992)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 45 (1985)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Braosheuf 26 (1993)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Lambertushof Oude School (2001)
- Bouwhistorisch onderzoek Weert-Kasteel Nijenborgh (2021)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Angelustoren St. Lambertuskerk (2026)
- Bouwhistorisch onderzoek Nederweert-torenhaan St. Lambertuskerk (2026)

Diverse andere rapportages zijn in voorbereiding.

Inhoudsopgave

Rapportage 1

Voorwoord 3

Inhoudsopgave 5

1. Inleiding 6

2. Bronnenonderzoek 8

2.1 Oudste vermeldingen 8
2.2 Vernieuwing in 1842 10
2.2 Restauratie van 1900 13
2.3 Oorlogsperiode 1940-1945 14
2.4 Restauratie van 1948 16
2.5 Restauratie van 1990 20

3. Bouwkundig onderzoek 23

4. Religieus gebruik 24

5. Tijdlijn 27

6. Samenvatting en conclusie 28

1. Inleiding

Het moet een geweldige avond zijn geweest, de bijeenkomst van de Boerinnenbond in het voorjaar van 1949. Het hoofd van de jongensschool in Nederweert, meester Toon Mertens, had er een lezing over heemkunde gegeven waarbij spokerijen en heksen ter sprake waren gekomen. Ze had dan ook op het randje van haar stoel gezeten, Maria Knapen[1] uit de buurtschap Roeven. De oproep van de voorzitster Eliza Weekers-van Nieuwenhoven na afloop spoorde iedere aanwezige aan om eventueel bekende verhalen aan meester Mertens kenbaar te maken. Die boodschap was niet aan 'dovevrouwsoren' gericht want Maria was er helemaal vol van. Op 7 april ging zij er uitgebreid voor zitten en stelde zij al de haar bekende verhalen uit haar jeugd op schrift. In briefvorm richtte zij die aan Eliza, zodat die ze dan wel aan de meester kon doorgeven.

†

Gedenk in uw gebeden

MARIA LUCIA KNAPEN

geboren te Nederweert 18 februari 1890, voorzien van de sacramenten der zieken, overleden te Nederweert 8 april 1973.

Stil en geduldig heeft zij haar ziekte gedragen. Zo was het einde van haar leven zoals heel haar leven is geweest. In stilte en teruggetrokken ging zij haar weg. Zij verrichtte haar werk en gaf hulp waar die gevraagd werd. Zo bracht zij het woord van de psalmist in vervulling. Gelukkig degenen wier levensweg rein is, die voortgaan volgens de wet van de Heer. Gelukkig die acht slaat op wat Hij verordent, Hem zoeken met heel hun hart; Die geen ongerechtigheid plegen, maar altijd zijn wegen gaan. Gij hebt uw bevelen gegeven opdat men ze trouw volbrengt; Mogen mij wegen recht zijn, gericht op wat Gij beschikt. Dan zal ik nimmer beschaamd staan, omdat ik op al Uw geboden let. Ik zal U in alle oprechtheid loven aanvaardend wat Gij hebt bepaald. Aan Uw beschikkingen zal ik mij houden; laat Gij mij dan niet alleen.

Beste familie, hebt dank voor uw goede zorgen, bijzonder deze laatste weken.

Fig. 1. Bidprentje van Maria Lucia Knapen ('*Gieze Marieke'* was haar bijnaam). Zij overleed in 1973. Collectie SGN.

De herinneringen die zij beschrijft in haar memoires voeren allemaal terug op verhalen uit het einde van de negentiende eeuw en heeft zij als klein kind door haar ouders horen vertellen. Zij herinnert zich onder andere het volgende geval van bijgeloof dat aan de grondslag zou hebben gelegen van de Angelustoren van de St. Lambertuskerk in Nederweert:

> *Nu een ander geval. Bij Maas, Harrie Driesen[2] woont nu in dat huis, bij Maas op Roeven daar deugden het ook niet vroeger. Daar wandelde snachts dikwijls een vrouwspersoon rond om het huis met een groote sluier om en een witte muts op. Al dikwijls was het verteld geworden maar niemand sloeg er geloof aan. Op eenen avond kwam vader zaliger[3] en nog eene jongen laat naar huis. Een eindje van het huis, bij Maas, daar zagen ze een gestalte rondom het huis wandelende. Wat is dat, hadden ze tegen elkaar gezegd. De gestalte die kwam op de straat aan, stijf van*

[1] Maria Lucia Knapen (Nederweert 1890-1973).
[2] Peter Henricus Driessen (Nederweert 1903- Weert1987) gehuwd in 1928 met Hendrina H.J. van de Vorst. De locatie die de vertelster bedoeld is de boerderij '*Maos'* in Nederweert-Roeven. De oude hoeve werd afgebroken in juli 1972 en tegenwoordig is daar het adres Roeven 13 en 15.
[3] Leonardus Hubertus Knapen (1864-1939), in 1886 gehuwd met Petronella Catharina Coumans.

schrik waren ze maar ze sloegen geen acht op de vreemde gestalte. Een heel eindje waren ze mee over de straat gegaan zoo een beetje achter hun, ze keken eens om, het zweet was hun uitgebroken en plotseling was de gestalte verdwenen. En vader en die jongen aan het loopen aan, ze wisten niet meer wat hun overkwam van schrik. Maar toen geloofde ze het en daags erna werd er naar de pastoor gegaan en dat gezegd.

De pastoor die schreef erover naar de bisschop[4], en die schreef voor dat er in de kerk een klokje moest komen, dat driemaal daags geluid moest worden, een kwartier lang. En de menschen moesten dan driemaal daags den Engel des Heeren bidden, en dan na eenigen tijd dat gebeeden te hebben, moesten ze het aan de pastoor bekend maken hoe of den toestand was. En toen deelde ze de pastoor na eenigen tijd meede dat het spoken heelemaal gedaan was. in ieder geval is het wat geweest wat niet deugde. De bisschop stelde in alle kerken van het bisdom dat klokje in, en van dien tijd werd het Angeles klokje geluid en heeft dat afgenomen.

Dit zou dus volgens de overlevering de reden zijn voor de aanwezigheid van een Angelustoren met klok op het dak van de St. Lambertuskerk. Wanneer zou dit zich hebben afgespeeld? De vertelster stelt dat haar vader met nog een andere jongen (waren ze beiden jong en was het na het stappen?) deze gebeurtenissen had meegemaakt. Haar vader was geboortig van 1864 dus deze redenering volgend zouden een en ander rond ca. 1890-1900 kunnen worden gesitueerd.

Maar men moet voorzichtig zijn met het dateren en interpreteren van volksverhalen, ook al zijn veel details uit de herinneringen van Maria Knapen controleerbaar en kloppend. In elk geval is wat zij heeft vastgelegd het een zeldzame documentatie over en interessante inleiding op de geschiedenis van de Angelustoren op de St. Lambertuskerk van Nederweert. Het verhaal dat nu volgt is een zoektocht in de archieven naar de oorsprong, geschiedenis en het gebruik van dit object van devotie in de gemeente Nederweert.

[4] Een dergelijk document is niet gevonden in: RHCL 14.003B Parochiedossiers van het Bisdom Roermond (1840-1940) inv. nr. 2220 Correspondentie en overige stukken 1845-1938.

2. Bronnenonderzoek

2.1 Oudste vermeldingen

Over de ouderdom van de Angelusklok (en -torentje) in Nederweert tasten we in het duister. Een figuratieve afbeelding van de kerk van Nederweert op een grenzenkaart uit 1709 beoogt enkele markante eigenschappen weer te geven want ze verschilt opvallend van de silhouetten van andere kerken op dezelfde kaart.[5] We zien op de tekening van Nederweert een torenspits met kruis, en een kruis ter hoogte van het priesterkoor. Conclusies omtrent een Angelustoren kunnen hier echter niet uit afgeleid worden.

Bij een oude vermelding uit 1717 lijkt het alsof er de Angelusklok mee bedoeld wordt maar zelfs dat is ietwat onzeker. In dat jaar sluiten gemeentebestuur en het kerkbestuur van de St. Lambertusparochie een obligatie met klokkengieter Alexius Julien uit Lier waarbij wordt afgesproken dat '*het kleijn klockxken ofte de vierde klock'* niet zal worden versmolten om de drie grote klokken te perfectioneren, omdat de kerk verplicht was om het hergieten van de tweede klok te cofinancieren. Het komt dus er op neer dat de gemeente eigenaar is van drie grote klokken, en de kerk van het vierde en kleine kokje.[6] Het kan bijna niet anders (zowel vanwege het formaat als vanwege de eigendomssituatie) dat met dat vierde klokje de Angelusklok wordt bedoeld.

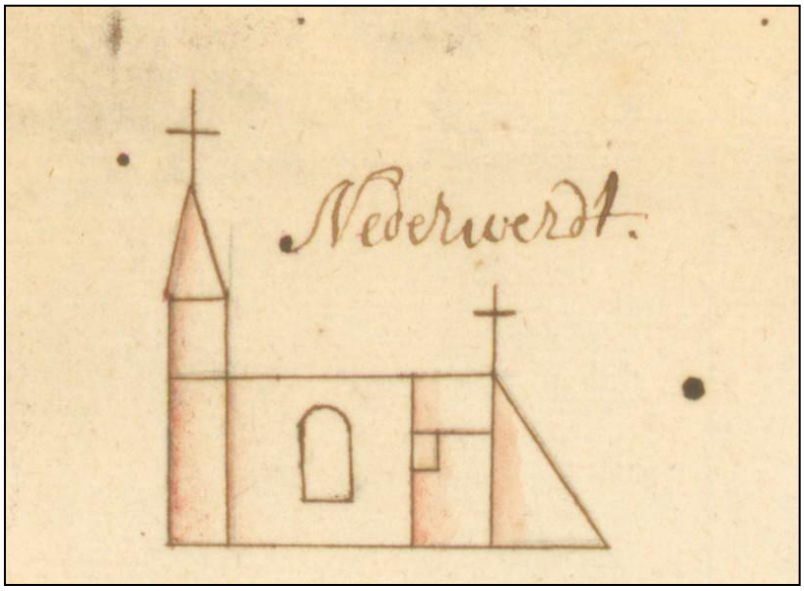

Fig. 2. Figuratief aanzicht van de kerk van Nederweert in 1709. Collectie BHIC 343 inv. nr. 14.

Dan maken we een sprong in de tijd. In de Franse Tijd werd de katholieke eredienst verboden en werden de kerken gesloten. Ook moesten zij ontdaan worden van allerlei katholieke symboliek zoals luidklokken, kruisen en torenhanen. Dat dit ook in het Land van Weert gebeurde staat vast want inwoner Jan Moonen uit Tungelroy maakt er expliciet melding van in zijn dagboek[7]:

[5] BHIC 343 Collectie kaarten en tekeningen, inv. nr. 14
14 Schetskaart betreffende de grensscheiding tussen Someren en Nederweert, in opdracht van de heer Villars in aanwezigheid van de bestuurders van Someren en Nederweert opgemeten door M. Suykers, gezworen landmeter.
[6] GAW APN aanwinsten inv. nr. 113 Kerkmeestersrekening 1691-1742.
[7] GAW, Documentatie (DOC), inv. nr. 214, xerokopie 10. Handschrift (Hs) van Jan Moonen uit Tungelroy, 1778-1826.

> *In den maendt april [1798] zeijn de kruijsen van de thorens gedaen in Weert, Tungelroy en Swartbroek. 1802 den 2 augustus is het kruijs in Tungelroy wederom op den tooren gezet naer, naermiddag ten 4 euren en half.*

Hoewel Moonen geen melding maakt van Nederweert (zijn interesse betrof alleen Weert) is het wel aannemelijk dat deze handeling ook in Nederweert werd uitgevoerd ook al zijn er berichten dat de handelingen in Nederweert op grote weerstand van de bevolking stuitten. Niettemin werd ook hier de kerk gesloten.

Van een kind van de familie Van Roij, van de Winnerstraat, dat geboren werd op 4 april 1798 (dezelfde maand die Moonen noemt) tekende de vader aan in het familieregister dat het kind werd gedoopt '*in hueijs in het heijmelijck'* (dus in het geheim, dus de kerk van Nederweert was op dat moment gesloten).[8]

Het staat vast dat zich in deze periode reeds een kleine klok in een torentje boven het priesterkoor bevond. Ook is het zeer aannemelijk dat dit in 1798 was verwijderd en tijdelijk opgeborgen. Daarop wijst een kostenspecificatie van 3 gulden van de Nederweerter timmerman Michiel Caris. Deze specificeert:

> *Op 22 september 1800 met twee man een dag gewerckt om het klucksken wederom op de kerck te draegen en het selve weder in het toerken boven den koor te hangen om te luijen.*

Dat deze kosten niet voor rekening van het kerkbestuur maar voor de gemeente waren, is verklaarbaar. Van 1797 tot het Concordaat van 1802 waren alle katholieke kerken geconfisceerd door de Franse staat en in eigendom overgedragen aan de burgerlijke gemeente. Die moest dan in die periode ook opdraven voor eventueel te maken kosten.

Opmerkelijk is dat een zeer gedetailleerde inventaris van kerkmeubilair, paramenten en andere objecten van 15 november 1802 geen melding maakt van de Angelustoren en een klokje.[9]

Aangezien de kerk in die tijd veel korter was dan de in 1840 gerealiseerde nieuwe kerk, en dit Angelustorentje zich boven het toenmalige priesterkoor bevond, zal die positie ongeveer ter halver lengte van het huidige schip zijn geweest.[10] De ouderdom kan niet ouder dan 1659 zijn geweest want in dat jaar werd het schip verwoest door brand en volledig herbouwd.

Een terloopse vermelding in de kerkinventaris van 1829 noemt het klokje ook. Er zijn dan '*twee klokken in den toren en een klein klokje in het toorke boven den koor'*. Met dat laatste wordt dus de Angelusklok bedoeld.[11]

---

[8] Alfons Bruekers, 'Kicken, clodt en boolentorf.' De kroniek van het geslacht Van Roij uit Nederweert (1697-1831)' in: De Maasgouw 122 (2003) 39-62.
[9] GAW Archief parochie St. Lambertus Nederweert, inv. nr. 135 Staat van bezittingen en renten 1802.
[10] Dat vermoeden wordt schriftelijk bevestigd door gemeenteraad en kerkenraad die in 1839 in het kader van de fondsenwerving voor een op handen zijnde verbouwing stellen 'dat [de kerk] 1659 is afgebrand en na de laatste rampspoed bij gebrek aan middelen niet op de oude dimensie kon worden teruggebracht'. GAW APN 107 resolutie- en kerkinventarisregister 1836-1854, brief van 18 aug 1839.
[11] GAW APN 140 inventaris kerk 1833. De notitie is een later beschrijving (uit 1833) op de reeds in 1829 gemaakte inventaris.

2.2 Vernieuwing in 1842

Afgezien van die ene vermelding uit 1829 van een Angelustoren of wat als zodanig geïnterpreteerd kan worden, zijn er geen andere gevonden. De toren komt opnieuw ter sprake wanneer in 1840 wordt begonnen met de vrijwel totale sloop van het ouder kerkgebouw en de verhoging en vooral verlenging ervan. Het schip neemt met bijna 50% in lengte toe terwijl de breedte gelijk blijft aan die van de oude kerk. Het zeer uitgebreide bestek van de openbare aanbesteding uit oktober 1840 heeft een separaat artikel gewijd aan de Angelustoren, die overigens slechts als 'het torentje' wordt aangeduid:[12]

> *Het torentje welk zich thans op de kerk bevindt, zal er worden afgenomen en verplaatst achter op het koor, het defekte aan hetzelve herstellen en het dak weder in behoorlijken staat opmaken. […] Het torentje met al hetgeen er toe behoort zóó als belfort, rad en zóó voorts, zal geplaatst worden zoo als het plan aanduidt, echter in de smaak en op de wijze door de besteders te bepalen.*

Die tekst spreekt verder volledig voor zichzelf. Op 11 januari 1842, dus ten tijde van de afronding van de totale verbouwing van het schip en zijbeuken van de kerk, betaald het kerkbestuur 31 gulden en 65 cent aan schilder en koperslager J. Stienen voor verf en arbeidsloon voor '*het vergulden van de appel van het torentje van de kerk en voor geleverde spiegelhars'*.[13] Met spiegelhars wordt een soort goudverf bedoeld. Het leidt geen twijfel dat het hier het Angelustorentje betreft; alleen al vanwege de toevoeging 'kerk' maar ook vanwege het feit dat de rekening werd betaald door de kerkmeesters. Reparaties aan de kerktoren en de luidklokken van de kerk kwamen namelijk ten laste van het gemeentebestuur. Dus als het kerkbestuur de beurs trok had het met het schip of de zijbeuken van de kerk te maken. De vermelding uit 1842 noemt overigens een toren(tje) maar geen klok. Wellicht is die er ook geruime tijd niet geweest. De eerste aanwijzing daarvoor is pas van enkele jaren later.

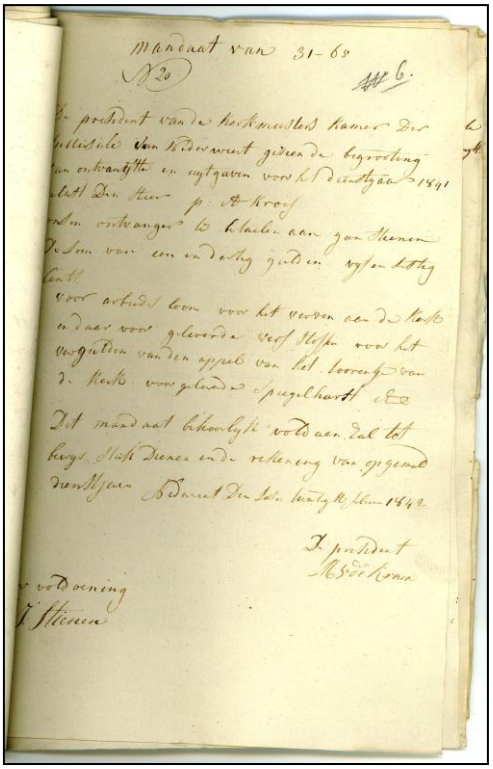
Mandaat van 31-65
N 20
#6.
De president van de kerkmeesters kamer der
Militaire van Nederweert gezien de begrooting
van ontvangsten en uytgaven voor het dienstjaar 1841
belast den Heer p. A. Kroes
onsen ontvanger te betalen aan Jan Stienen
de som van een en dertig gulden vijf en zestig
cents
voor arbeidsloon voor het verven aan de kerk
en daar voor geleverde verf stoffen voor het
vergulden van den appel van het torentje van
de kerk voor geleverde spiegelhars etc.
Dit mandaat behoorlijk voldaan zal tot
bewijs stuk dienen in de rekening van opgemeld
dienstjaar Nederweert den 1ste Januarij 1842
De president
M. v. d. Kraan
voldoening
J. Stienen

Fig. 3. Betaling uit 1842 voor het vergulden van de appel van het 'torentje'. Particuliere collectie.

[12] GAW Notarieel archief, notaris ALWH Bloemarts, 15 oktober 1840 acte 235.
[13] Particulier archief Nederweert, afkomstig van de voormalige pastorie.

In 1851 is sprake van ‘de inzegening van een nieuwe klok’ in de St. Lambertuskerk van Nederweert.[14] Het is niet onmogelijk dat hiermee de Angelusklok wordt bedoeld; vrij zeker gaat het niet om de torenklokken anders zouden daarvan veel schriftelijke aanwijzingen moeten zijn gevonden in het gemeentelijk archief en die zijn er niet. Het jaar 1851 is bovendien niet lang na de grote kerkverbouwing van 1842. Met enige slagen om de arm gaan we er dus van uit dat het Angelustorentje uit 1842 dateert en het luidklokje (pas) uit 1851. In elk geval staat vast dat het klokje er in 1852 was, want de kerkinventaris van dat jaar heeft het over ‘Twee grote en een klein klok’.[15] Dat met die laatste aanduiding de Angelusklok wordt bedoeld zagen we al eerder in 1829 vermeld.

De interpretatie van de rekening van 1842 is niet strijdig met de toestand die we herkennen op een primitieve schets gemaakt door landmeters en gedateerd op 14 augustus 1873. Daarin zie we een Angelustoren bovenop het priesterkoor. Het torentje is getooid met een kruis en daaronder een bol (vermoedelijk is dat de ‘appel’ waarvan sprake is in de rekening).[16]

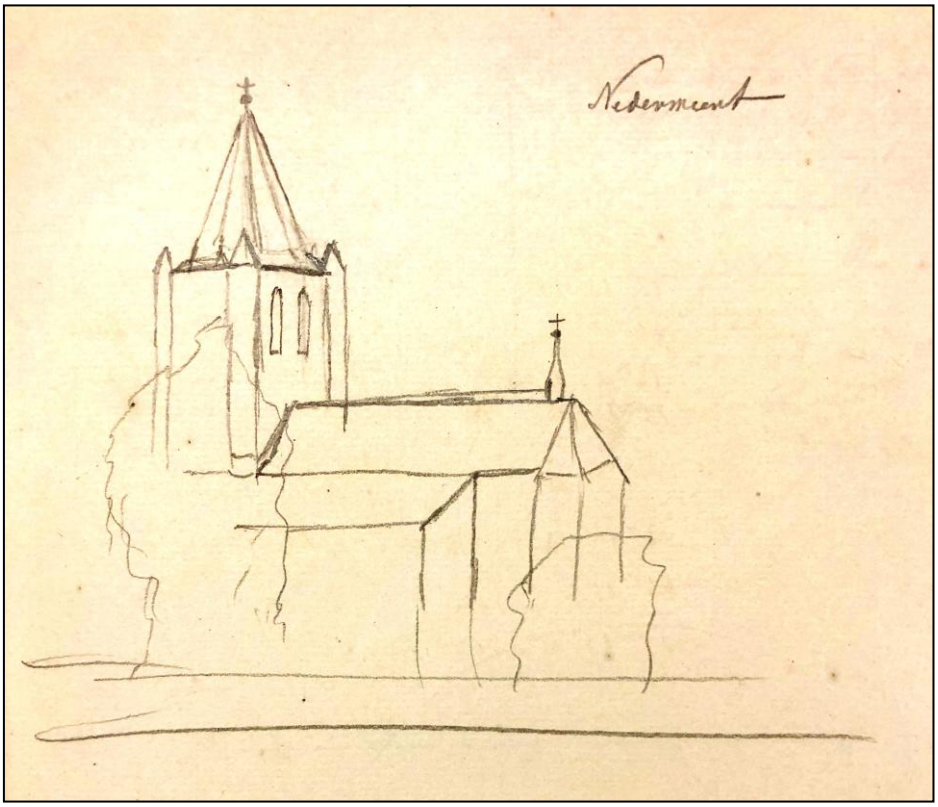

Fig. 4. Landmetersschets van de St. Lambertuskerk in 1873. Collectie Nationaal Archief, Den Haag.

Een kerkmeestersrekening van enkele decennia later (namelijk van 23 januari 1880) rept van de bestelling van een ‘*nieuw touw aan het klokske’*, te vervaardigen door touwslager P.J. Koolen voor 10 gulden en 40 cent. Het oude touw zal dus door het gebruik versleten zijn geweest. Uit de beschrijving in de verkleinvorm maken we op dat het om de kleine Angelusklok gaat.[17].

In de periode 1900-1902 werden toren en westzijde van de kerk aanmerkelijk verbouwd in neogotische stijl. Hoewel er wel enige foto’s van tussen de grote verbouwingen van 1842 en

[14] Libri memoriales (1708-1956) van de pastoor en de pastoor-deken van Weert. Vindplaats: Gemeentearchief Weert (GAW), archief parochie St. Martinus, inv.nrs 1.
[15] GAW APN 107 resolutie- en kerkinventarisregister 1836-1854, inventaris d.d. 25 okt 1852.
[16] Nationaal Archief Den Haag, toegang 2.14.120 archief Rijkscommissie voor de geodesie.
[17] Particulier archief, Nederweert, afkomstig van de voormalige pastorie.

1900 bewaard zijn gebleven, is slechts op een daarvan het Angelustorentje goed zichtbaar. Het lijkt daar een hoge stoel en een lage spits te hebben.

Fig. 5 en 6. Op deze zeer oude foto van omstreeks 1880 is goed te zien dat de Angelustoren zich nog op de meest oostelijke punt van de nok van het middenschip bevindt. Rechts een uitsnede van dezelfde foto. Foto: collectie Vrancken Peeters.

2.2 Restauratie van 1900

Hoewel de grote restauratie in de periode 1900-1902 zich concentreerde op de bovenzijde van de toren en de westzijde van de zijbeuken van de kerk, werd toen ook de Angelustoren aangepakt. Er ontstond een aanmerkelijk verschil van positie tussen de oude situatie zoals te zien op foto's en de landmetersschets uit 1870 (dus van voor de restauratie) en de oude foto uit 1880, met de periode daarna.

Voor 1900 bevond de Angelustoren zich vrijwel op de uiterste punt van de nok van het dak van de absis. Bij de vernieuwing is de toren een stukje verplaatst, in de richting van de kerktoren. Ná 1900 tot de dag van vandaag is die plek ter hoogte van de oostelijke afsluiting van de zijbeuken. Het verschil bedraagt enkele meters in westelijke richting.

Het ontwerp van de nieuwe Angelustoren was van de hand van Pierre Cuijpers, die ook het ontwerp voor de restauratie van toren, spits, kerk en doopkapel voor zijn rekening had genomen.

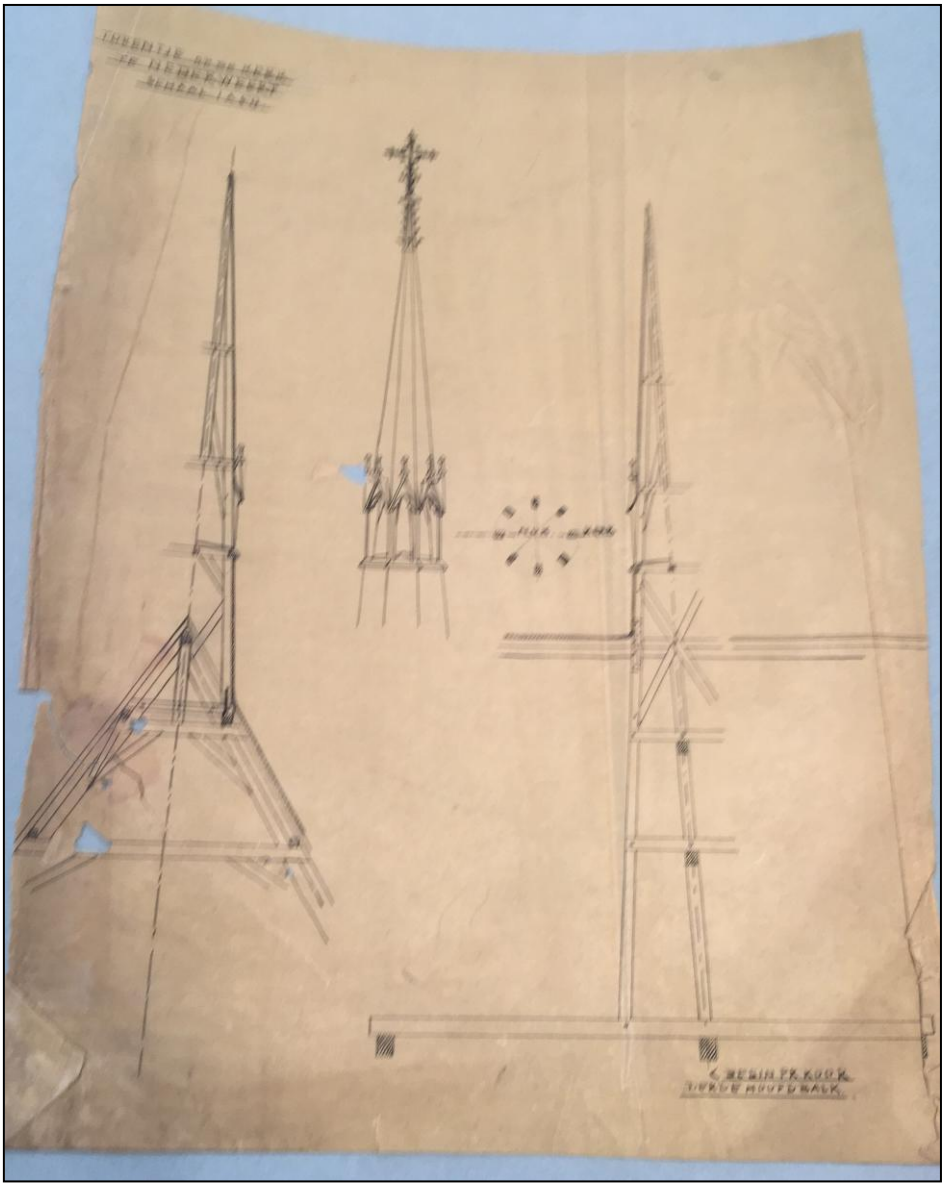

Fig. 7. Ontwerp-tekening van de nieuwe Angelustoren, ca. 1900 door architect Cuijpers. Het Nieuwe Instituut, CUBA Cuijpers Bureau-Archief 110381098, foto Aagje Gosliga.

2.3 Oorlogsperiode 1940-1945

In 1942 en 1943 liet de Duitse bezetter overal in bezet Nederland de kerkklokken uit roven voor de oorlogsindustrie. Dat gebeurde door het collaborerende bedrijf Peter Meulenberg (die dan ook smalend '*Klokke Peter'* werd genoemd). Ook de klokken van de St. Lambertuskerk van Nederweert moesten het ontgelden. Ze kwamen nooit meer terug. Bij de geroofde klokken hoorde ook het Angelusklokje. Hoewel de meeste geroofde klokken minutieus werden beschreven en gefotografeerd, is er van de oude Nederweerter Angelusklok geen foto bewaard gebleven.[18]

Fig.8. Luidklokken uit de St. Lambertustoren gereed voor transport. Van de Angelusklok is helaas geen foto bewaard gebleven. Foto: Jan Biezenaar, collectie SGN.

Over de oorlogshandelingen zijn we geïnformeerd door het oorlogsdagboek van Jean Bruekers (1923-2014). Hij woonde vlak bij de St. Lambertuskerk en hij schrijft in zijn oorlogsdagboek, overigens zonder het Angelusklokje expliciet te noemen:[19]

> *Op Vrijdag 4 Dec[ember 19]42 Hebben ze de klokken uit de kerk gehaald. Ze waren er maandags aan begonnen. […] de grote klok woog 2991 kg. de kleine 1610 kg. Ze werkten wel met 25 man. Ze hadden wel 25 klokken op een wagen gestaan van de hele omtrek waaren deze allebei het grootste.*

Over het roven van de Angelusklok ontbreken alle indicaties. Feitelijk is het niet eens zeker of de klok wel geroofd werd. Het feit dat er na de oorlog een nieuwe klok gegoten werd suggereert dat de oude verdwenen was, maar zeker is dat niet. Op een overzicht van geroofde klokken staan er twee uit de St. Lambertuskerk vermeld. Dat aantal klopt, maar het genoteerde gewicht niet. Volgens de lijst is er sprake van een klok van 2100 kg en een kleine van 340 kg. Dat laatste is vreemd, want de beide kerktorenklokken wogen 2991 resp. 1610 kg.[20] De vraag rijst dus waar de in de rooflijst genoemde Nederweerter klok van 340 kg vandaan kwam. Het zou dus de oude Angelusklok kunnen zijn geweest. Maar waarom is dan de tweede geroofde grote klok uit de kerktoren niet genoemd?

[18] Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) beeldbank klokkenvordering, geraadpleegd 12 juli 2026.
[19] Dagboek Jean Bruekers, in: archief SGN inv.nr. C.1.182, minuutexemplaar, deel 6 pag. 12.
[20] Elly van Loon-van de Moosdijk en Piet Snijders, Plundered Bells. Expositie over klokkenvordering tijdens de oorlogsjaren 1942-1943 (z.pl., z.jr.). Aan de gegevens uit dit boekje mag geen grote betrouwbaarheid worden afgeleid omdat de auteurs zich er vaak met tweedehands en niet geannoteerd bronnenmateriaal van af maken. Voorzichtigheid is dus geboden.

De Angelustoren komt expliciet te sprake in Bruekers' aantekeningen uit de fronttijd in de periode september-november 1944 toen de toren zwaar onder Duits vuur lag. Hij schreef[21]:

> *Woensdag 4 Oct[ober 1944]. Vannacht veel Engelse artillerie. […] Om 9 uur Duitse artillerie op de kerk weer grote stukken steenwerk uit de toren weg geschoten en door 't dak en 't trumpke beschadigd. Er komen veel vliegers over en vallen ook bommen. […] Er is een gat in de kerk van 10 m2. De kerk ligt achteraan vol stukken steen en hout wel 5 karren vol. De grote biechtstoel is vernield en veel kerkbanken kapot. […].*

Foto's van vlak na de oorlog laten zien dat de Angelustoren weliswaar was blijven staan, maar doorzeefd was door kogels en granaatscherven zodat er grote gaten waren ontstaan. Ook het smeedijzeren kruis was geheel afgeschoten. Wellicht was ook de bronzen klok beschadigd maar daarover zwijgen de bronnen.

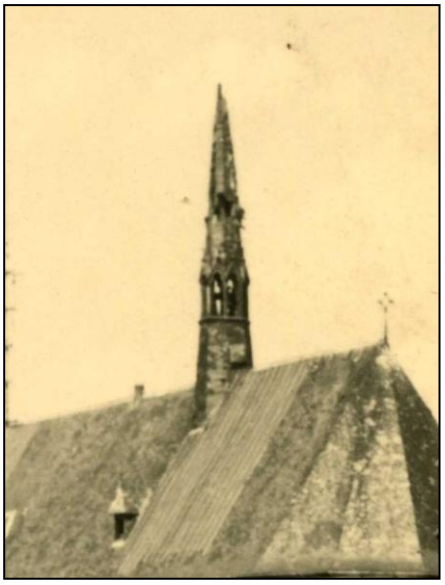

Fig. 9. Links: de St. Lambertuskerk gefotografeerd vanuit het noorden in de winter van 1944/1945. Te zien is de beschadigde nok van het middenschip en ook zien we de licht naar het westen (rechts) overhellende Angelustoren. Foto (uitsnede): fam. Van Dooren, collectie SGN.

Fig. 10. Rechts: de Angelustoren in desolate toestand. Detail van foto uit begin 1945 nadat er provisorische reparaties aan het dak waren uitgevoerd. Foto: Jan Biezenaar, collectie SGN.

[21] Dagboek Jean Bruekers, in: archief SGN inv.nr. C.1.182, minuutexemplaar, deel 9 pag. 29.

2.4 Restauratie van 1948

Na de oorlog werden de zwaar beschadigde kerk en toren gerestaureerd door de lokale ondernemer firma Scheijven; een karwei dat tot de dag van vandaag veel respect afdwingt mede gezien de beperktheid van middelen in de naoorlogse situatie.

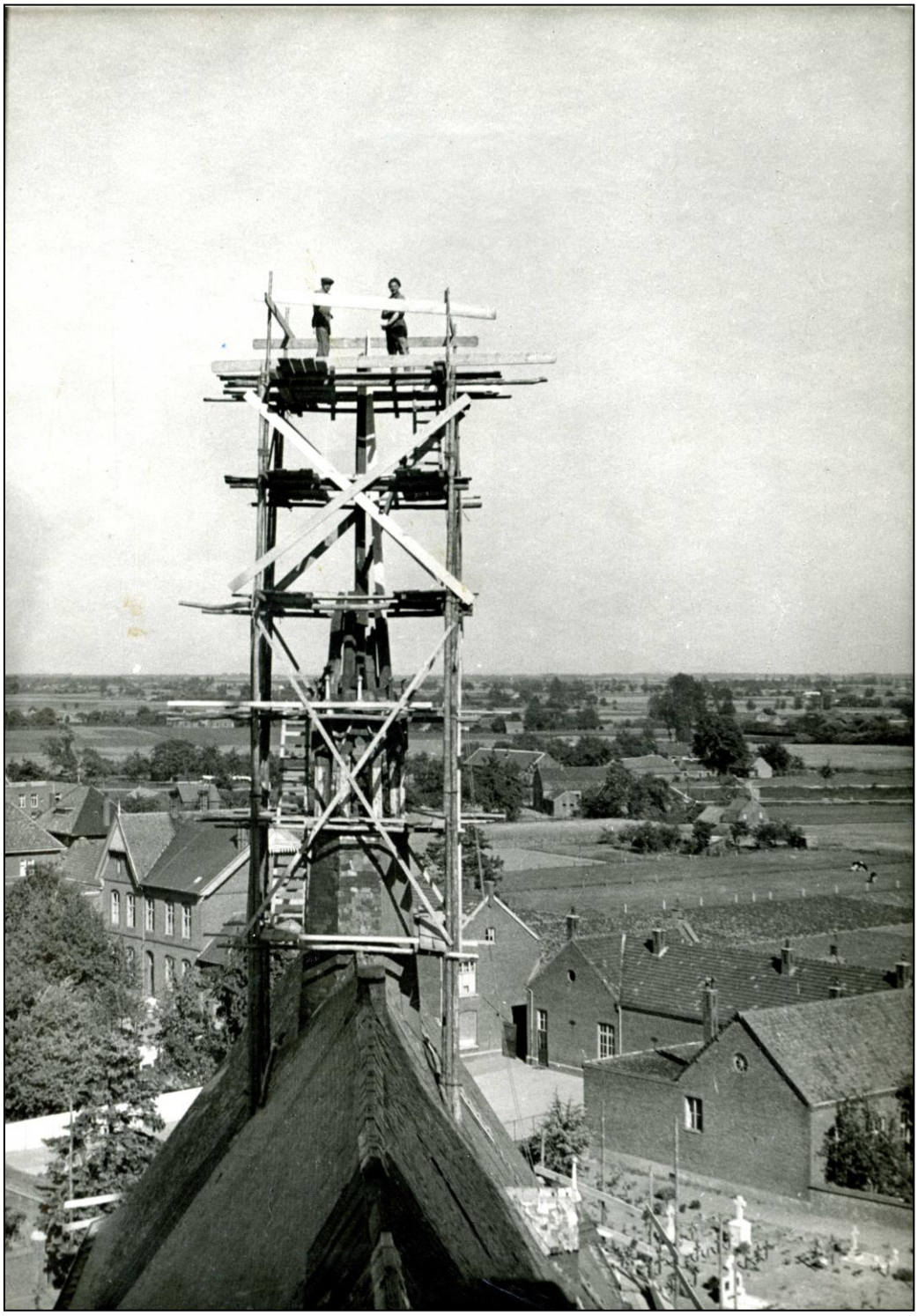

Fig. 11. Restauratie van de Angelustoren. De nieuwe spits is in aanbouw. Foto: Jan Biezenaar, collectie SGN.

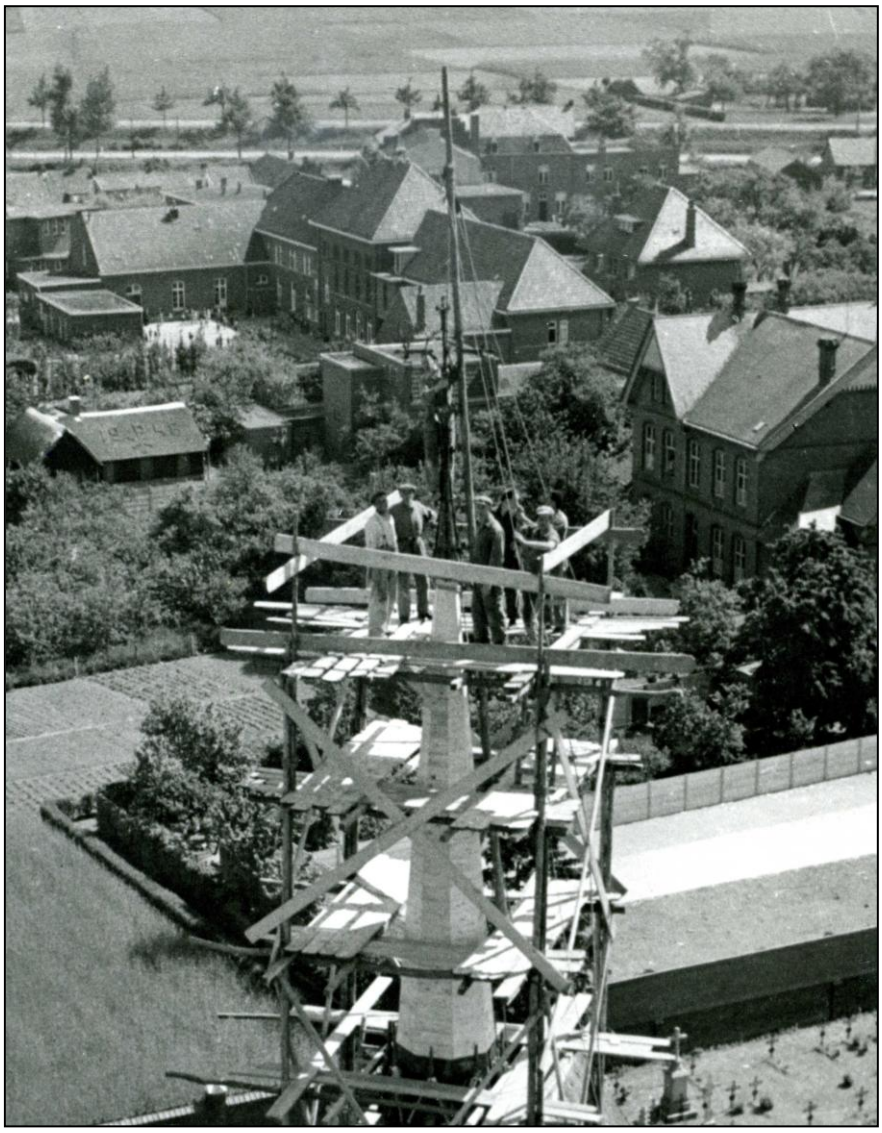

Fig. 12. Herplaatsing van het smeedijzeren kruis. Foto: Jan Biezenaar, collectie SGN.

Fig. 13. De vernieuwde Angelustoren is gereed en dakdekkers van de firma Verkoelen zijn bezig met het dak van het middenschip. Rechtsonder (zittend) aannemer Piet Scheijven. Foto: Jan Biezenaar, collectie SGN.

Voor de herplaatsing van het smeedijzeren kruis werd gebruik gemaakt van een takel die bevestigd was aan een lange stalen buis die naast de Angelustoren was opgericht en er enkele meters boven uitstak. Zodoende kon het kruis met zijn bevestigingsbeugels over het hoogste topje van de spits worden gehesen.

In 1947 werden nieuwe kerktorenklokken aangeschaft ter vervanging van de geroofde exemplaren.[22] In een plaatselijk periodiek waren met enige regelmaat artikelen verschenen over de fondsenwerving. Dat begon op 15 november 1946 al:

> *'Wel is er een Angelusklokje besteld, dat ongeveer 750 gulden zal kosten. Dit geld is grotedeels bij elkaar gebracht door de jonkheid van Nederweert.'*[23]

Dat bericht moet onjuist zijn, want eerste klok werd pas in april 1947 (en niet in 1946) in opdracht gegeven bij Eijsbouts en die werd inderdaad gefinancierd door de 'jonkheid' van Nederweert en was ook aanvankelijk bedoeld als Angelusklok maar werd nadat zij gereed was in juli 1947 in de kerktoren geplaatst.[24] Het was een D-klok van 69 cm en een gewicht van 230 kg.[25] De reden van deze verandering van plan is niet bekend, wellicht deed het gemis aan een kerkklok zich inmiddels gelden onder de bevolking.[26] De Angelustoren bleef zodoende nog even zonder eigen klok.

Op 20 juni 1947 werd het vuur van de fondsenwerving nog wat aangewakkerd. Vreemd genoeg opent ook dit bericht met de naam Angelusklok. Terwijl de rest van de tekst duidelijk maakt dat het om een torenklok gaat. :

> *'Onze Angelusklok. Toren klaar of niet, op de eerste Zondag van Juli gaan we er 'n nieuwe klok in hangen. Je weet misschien nog wel, dat eens in de Turf heeft gestaan, als Pastoor wist, hoeveel geld er werd uitgegeven voor ontspanning door de jeugd, hij zeker 'n stel grote klokken zou bestellen. Zo iets is toch gebeurd, in plaats van 'n klein klokje bestelde hij 'n grote van 250 kg en liet erop zetten: "Geschonken door de Jonkheid van Nederweert". Maar als de jonkheid er 'n derde van betaald heeft zal 't mooi op zijn. Een van jullie dacht er heel anders over. Voor zijn vertrek stond hij enkele guldens af voor de nieuwe klok, want zei hij het zal altijd 'n prettige gedachte zijn te weten, dat die klok, die me bij mij[n] terugkeer zal begroeten ook 'n stukje van mij is. Stel je eens voor mannen, de opbrengst van één dansavond bij de Metzer zou genoeg zijn om nog 3 grotere klokken aan te schaffen! En nu zeggen we maar niks meer'.* [27]

---

[22] Het betrof de Ave Maria-klok, gereed op 3 juli 1947, de Lambertusklok en de Annaklok (beide bereed op 18 november 1947).
[23] D'n Turf, berichten uit het Pinnenland. [Maandblad voor de Nederweerter militairen in Nederlands-Indië], 15 november 1946.
[24] GAW APN Aanvulling inv. nr. 66 gieten klokken 1947: Offerte d.d. 5 april 1947 van de fa. Eijsbouts te Asten voor een nieuwe Angelusklok [NB dit is een vergissing, het betreft een torenklok AB] met luidinrichting, hamerwerk en verbindingswerk. De toon wordt gekozen in verhouding tot de later te kiezen torenklokken. De zwaarste klok zal worden D 1,38m 1850kg. Reeds eerder wordt overgegaan tot aanschaf van F 1,17m 1100kg en G 1,04m 750kg die samen een mooi gelui vormen en met de D later een mooie Te Deummotief. Hierbij hoort voor de Angelusklok het beste een kleine D, 0,69m ca 230kg die ook met de F en G een goed geheel vormt. Prijs met alle toebehoren 1315 gulden.
[25] GAW APN Aanvulling inv. nr. 66 gieten klokken 1947: Keuringsrapport d.d. 3 juli 1947 van de nieuwe 'Angelusklok', getest bij Eijsbouts, dispositie D2, 230 kg, nagalm 45 seconden, diameter 69 cm. Keuring verricht door prof. Dr. A. Snijers
[26] Deze klok is in de klokkenstoel de middelste van drie klokken op rij. Situatie 2026 aldus waargenomen.
[27] D'n Turf, berichten uit het Pinnenland. [Maandblad voor de Nederweerter militairen in Nederlands-Indië], 20 juni 1947, 1e jaargang nr. 8.

De middelen voor een nieuwe Angelusklok werden door de Nederweerter schoolkinderen bijeengebracht. De klok kreeg het opschrift '*De Schoolkinderen van Nederweert schonken mij 1948*'.
In het voorjaar van 1948 was de restauratie van de Angelustoren in volle gang en op 25 mei schreef men:

> *'Het "trumpteurke" gaat geheel schuil achter een groot steigerwerk. Van de week heeft aannemer Kluskens dit torentje weer geheel opnieuw opgetrokken en het 80 kg. wegende kruis er weer opgezet'.*[28]

Over de plaatsing van de nieuwe Angelusklok zijn geen gegevens bekend. Wel is een document bewaard gebleven waarin de bisschop van Roermond toestemming verleend aan de pastoor tot het zegenen van een door schoolkinderen geschonken klokje voor het priesterkoor.[29] Daarmee zal dus zeker niet de Angelusklok bedoeld worden.[30]
Volgens een krantenartikel pasten deze klok en een nieuwe altaarklok in het geluidsschema van de grote nieuwe klokken in de toren.

Deze nieuwe Angelus klok werd gegoten door de klokkengieterij Eijsbouts-Lips, een samenwerking tussen klokkengieterij Eijsbouts en de scheepsschroevengieterij Lips uit Drunen, een joint venture die actief was van 1947 tot 1954, dus precies de periode dat de Nederweerter Angelusklok werd hergoten. Niet voor niets staan de naam Eijsbouts-Lips op de klok vermeld, alsmede het serienummer 392.[31] Het opschrift luidde:

> '*De schoolkinderen van Nederweert | Schonken mij | 1948'*.

Anders dan de torenklokken, die via een elektrisch systeem met afstandsbediening werden bedreven, bleef de Angelusklok handbediening houden. Dit was een kostenbesparings-maatregel, die later weer werd gecorrigeerd.

21 **Nederweert**

Klokkenstel uitgebreid — De parochie St. Lambertus ontving een tweetal nieuwe klokken. De kleinste daarvan, een elevatieklokje, dat op het priesterkoor is geplaatst, draagt een opschrift, waaruit blijkt, dat het door de parochianen werd geschonken. Als datum is daarop vermeld 30 Januari 1949, de dag, waarop de verlichting der cijfers en cijferringen van het toren-uurwerk in gebruik is gesteld. De Angelusklok draagt als opschrift „De Schoolkinderen schonken mij in 1948" De voor de aankoop dezer klok benodigde gelden werden in de loop van 1948 door de gezamenlijke schooljeugd samengebracht. Beide klokken passen in het Te Deum-motief van de grote klokken.

Fig. 14.
De Limburger Koerier, januari 1949. Bron: archief SGN.

[28] D'n Turf, berichten uit het Pinnenland. [Maandblad voor de Nederweerter militairen in Nederlands-Indië], 25 mei 1948, 2e jaargang nr 19.
[29] GAW APN inv. nr. Aanvullingen 69.
[30] De altaarklok kwam er ook. Deze hangt nog steeds in het priesterkoor en draagt behalve het embleem van Eijsbouts-Lips ook het jaartal 1949 en het klokkennummer 528.
[31] Opdrachtverlening en keuringsrapport zijn in het parochie-archief niet bewaard gebleven.

2.5 Restauratie van 1990

Bij de restauratie van de Angelustoren in 1990 werden enkele ingrijpende maatregelen genomen.[32] Zo werd de grenenhouten constructie door de firma Kluskens BV vervangen doorvurenhout. Ook kwam de toren nu te steunen op een stalen constructie die werd vervaardigd door de Gebrs. Derckx Staalconstructies. Daarop rustten acht nieuwe stijlen (15 x 23 cm) die aan de onderkant en diameter van drie meter vormde. Gemeten vanaf de stalen onderkant heeft te toren een totale hoogte van 18,50 meter.

Fig. 15. Steigerwerk ten tijde van de restauratie in 1990. Dia: Ton Frenken, collectie SGN.

Aanvankelijk was het idee om de nieuwe toren volledig op de grond te assembleren en met een hijskraan op het kerkdak te plaatsen. Hier werd uiteindelijk van afgezien en men besloot tot een soort bouwdoos-aanpak waarbij alle onderdelen werden geprefabriceerd en op de kerk als bouwpakket gemonteerd werden. Bij de sloop van de oude toren werden geen merktekens of jaartallen aangetroffen.

In het bovengedeelte werden van duurzaam irokohout acht sierlijke galmgaten gemaakt voorzien van kleine timpanen. Verkoelen Dakbedekkingen BV uit Beegden bracht het leiwerk aan en plaatste ook de ijzeren spits met de opnieuw vergulde klaverbladen. Het smeedijzeren kruis was gerestaureerd door Jean Bruekers. Zijn zoon vervaardigde de messing herdenkingsplaquette met de namen van de timmerlieden die hadden meegewerkt aan de restauratie. Daar werd postuum nog een naam aan toegevoegd omdat een persoon zich vergeten waande.

[32] Grotendeels ontleend aan: Jan Biezenaar, Angelustorentje Lambertuskerk herrijst. Koket juffertje, in: Weekblad voor Nederweert, november 1990.

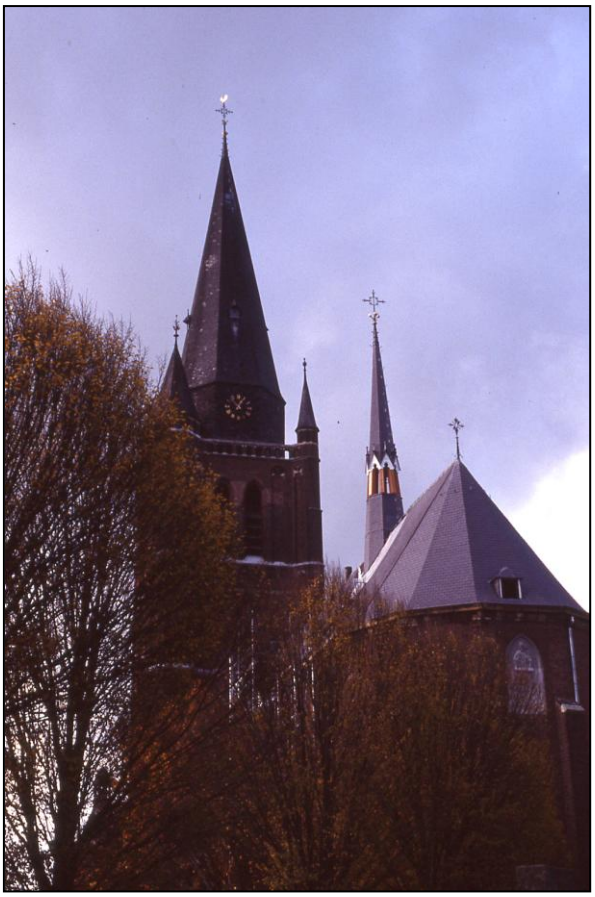

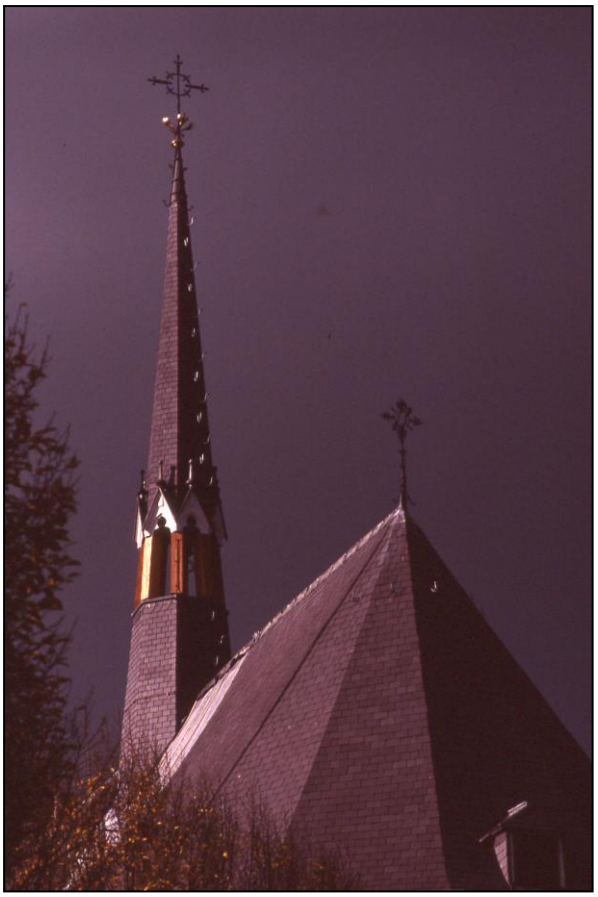

Fig. 16 en 17. De restauratie van de Angelustoren nadert zijn voltooiing. Dia's: Ton Frenken, collectie SGN.

Bij de restauratie werd de zware ijzeren draaibalk aan de bovenzijde van de klok, bedoeld om de klok te kunnen laten slingeren, verwijderd. De klok werd gefixeerd in positie en de klepel werd nu elektrisch bedienbaar gemaakt. Vanuit historisch en restauratieperspectief een betreurenswaardige aantasting van het luidconcept.

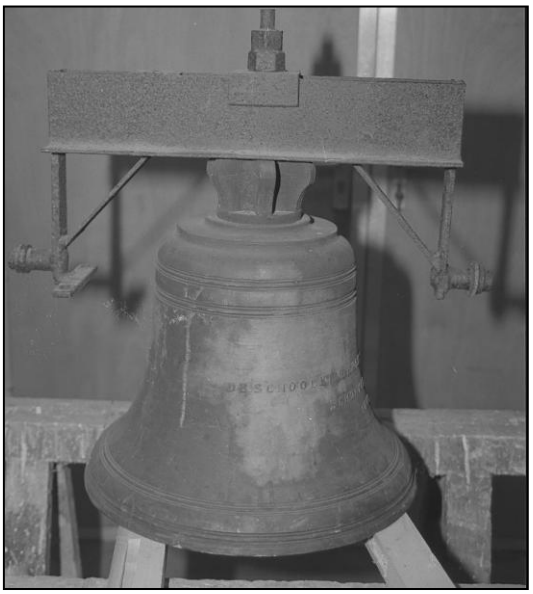

Fig. 18. De Angelusklok, hier nog voorzien van de ijzeren draaibalk. Foto: Huib van Deursen, collectie SGN.

Fig. 19. Messing plaquette, aangebracht in de Angelustoren ter gelegenheid van de restauratie in 1990. De foto is gemaakt vóór de correctie van een toegevoegde naam. Foto: Huib van Deursen, collectie SGN.

Fig. 20. Ontwerptekening van de aangepaste messing plaquette, met toevoeging van de naam van een zevende medewerker van de fa. Kluskens. Foto: Alfons Bruekers, collectie SGN.

Fig. 21 en 22. Opschriften van de in 1948 gegoten Angelusklok. Foto's: Huib van Deursen, collectie SGN.

3. Bouwkundig onderzoek

Op 20 juli 2026 werd onder begeleiding van dhr. Thieu Tinnemans een inspectie uitgevoerd van de zolder van het middenschip van de kerk, met het oogmerk om sporen van eerdere Angelustorens te vinden.

Vastgesteld werd dat de gebinten van de westelijke helft van het schip anders (en ouder) zijn dan die van de oostelijke helft van het schip (van de verlenging van 1840). Desalniettemin zijn in de oude gebinten geen bouwsporen van een torentje aangetroffen. Dat is verklaarbaar omdat dit torentje zich op het toenmalige priesterkoor niet op het schip zelf zal hebben bevonden.

Evenzeer zijn – voor zover de bereikbaarheid het toeliet (zo was een lamp defect) – boven het huidige priesterkoor ook geen bouwsporen van de twee Angelustoren gevonden. Dit is mede het gevolg doordat de dakbedekking enkele malen compleet vernieuwd is.

Uiteraard zijn de bouwkundige elementen van de huidige en derde Angelustoren wel zeer prominent aanwezig. Het houtwerk daarvan is modern en dateert van de restauratie van 2010.

Fig. 23. Onderste deel van de Angelustoren, gefotografeerd op de zolder van het middenschip in oostelijke richting. Alle ondersteunende balkwerk is vernieuwd in 1990. Foto: Alfons Bruekers.

4. Religieus gebruik

De context van de Angelustraditie is als volgt samen te vatten.[33] Tegen het midden van de zestiende eeuw was het driedaagse angelusgebed wijdverspreid in Europa. De oudste gedrukte versie van het angelus, zoals het de dag van vandaag min of meer bekend staat, stamt uit een Venetiaanse Catechismus van 1560. In diezelfde periode was ook Carolus Borromeus actief in Italië. Borromeus stelde vast dat het angelus in zijn tijd al driemaal daags gebeden werd, om 6, 12 en 18 uur. Het morgenangelus herinnert mensen aan de opstanding van Christus, het middagangelus aan Christus' lijden en het avondangelus aan de incarnatie van Jezus.

Op 24 september 1724 verleende paus Benedictus XIII met zijn brief Iniunctae nobis een aflaat voor honderd dagen aan iedereen die het angelus reciteerde. Indien men dit correct volbracht, kreeg men dan één keer per maand een volledige aflaat.

Fig. 24. Echtpaar bidt tijdens het Angelus. Reproductie naar het origineel van Jean-Francois Millet (1814-1875)

In 1884 versoepelde paus Leo XIII de praktische uitvoering van het angelus en de regels wat betreft het verkrijgen van een aflaat. Op 3 april vaardigde hij hierover een decreet uit genaamd Urbis et orbis, die eerder op 15 maart 1884 werd goedgekeurd. Mensen die legitiem verhinderd waren om te knielen of de angelusklok niet konden horen, konden toch genieten van een aflaat. Verder moesten de mensen die het angelus niet van buiten kenden of de gebeden niet konden lezen, het angelus vervangen door vijf Weesgegroetjes. Sinds de versoepeling van paus Leo XIII ondervond het angelus verder weinig wijzigingen.

[33] Bron: wikipedia.

De Angelusklok werd in Nederweert, net zoals elders, geluid om 6 uur in de ochtend, 12 uur in de middag en 6 uur in de avond. Dat gebeurde door de koster, zoals bijvoorbeeld decennialang door Pierre van Deursen (1896-1963) die het kosterambt met het beroep van drukker combineerde en tegenover de kerk woonde. Dat vergde wel strakke discipline qua tijd. Menigmaal moest de koster zich na een fietstocht op zondagmiddag flink haasten om op tijd te zijn. Ook liet hij zich rond de middag wel eens vervangen door zijn kinderen of iemand van het drukkerijpersoneel. Zoals dochter Toos van Deursen die, als zij 's middags uit school kwam, gevraagd werd om even te luiden.

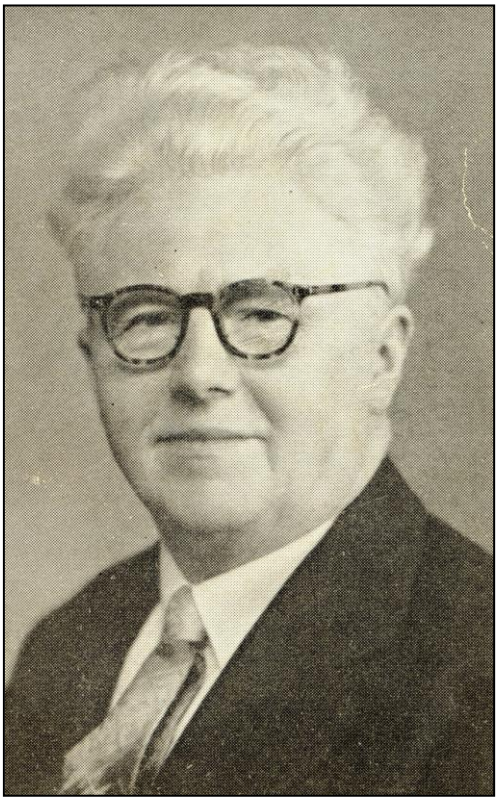

Fig. 25. Koster Pierre van Deursen (1896-1963). Foto: bidprentje, collectie SGN.

Het luiden van de klok werd in het plaatselijk dialect *trûmpe* genoemd, het Angelusklokje navenant *trûmpke*. Overigens werd het klokje ook gebruikt bij aanvang van een godsdienstoefening en tijdens de consecratie maar dan gebeurde het door een misdienaar en niet door de koster. Het trektouw bevond zich achter de linker koorbank op het priesterkoor. In menig gezin kon je dan horen dat moeder de vrouw zei '*'t heel al getrûmptj'* om de gezinsgenoten tot spoed te manen om naar de kerk te gaan.

Na de restauratie van 1990 werd de functie van het Angelusklokje beperkt tot het luiden bij de consecratie tijdens de Zondagse hoogmis en bij het toedienen van het doopsel.

De situatie anno 2026 is weer anders. De klok wordt geluid om exact 12.00 uur (de Angelusfunctie maar kan ook handmatig op andere momenten aan en uitgezet worden). De bediening bevindt zich aan de zijkant van het hoofdaltaar. Het gebruik om deze klok te luiden bij dopen is onder de huidige pastoor niet meer in zwang.[34]

[34] Vriendelijke informatie door dhr. Mathieu Tinnemans, voorheen koster en nu administrateur van de St. Lambertusparochie, 20 juli 2026..

Fig. 26. Thieu Tinnemans demonstreert de bediening van de Angelusklok anno 2026. Foto: Alfons Bruekers.

5. Tijdlijn

Een kort historisch overzicht van de geschiedenis van de Angelustoren en zijn klok ziet er als volgt uit:

jaar	activiteit
1717	Vermoedelijk oudste vermelding van de Angelusklok
1798	Verwijderen van alle kerkklokken op gezag van de Franse overheid
1800	Terugplaatsen van de klok in het torentje boven het priesterkoor
1842	Verplaatsing van het torentje vanwege de verlengde kerk, vergulden van de appel
1851	Vermoedelijke aanschaf van nieuwe Angelusklok
1880	Aanbrengen van een nieuw touw aan ‘het klokske’
1900	Nieuwbouw in neogotische stijl en verplaatsing van Angelustoren
1942	Roof door de Duitse bezetter van alle kerkklokken inclusief Angelusklok
1944	Zware beschadigingen door oorlogshandelingen
1948	Restauratie van de Angelustoren
1948	Aanschaf nieuwe bronzen Angelusklok
1990	Restauratie van de Angelustoren

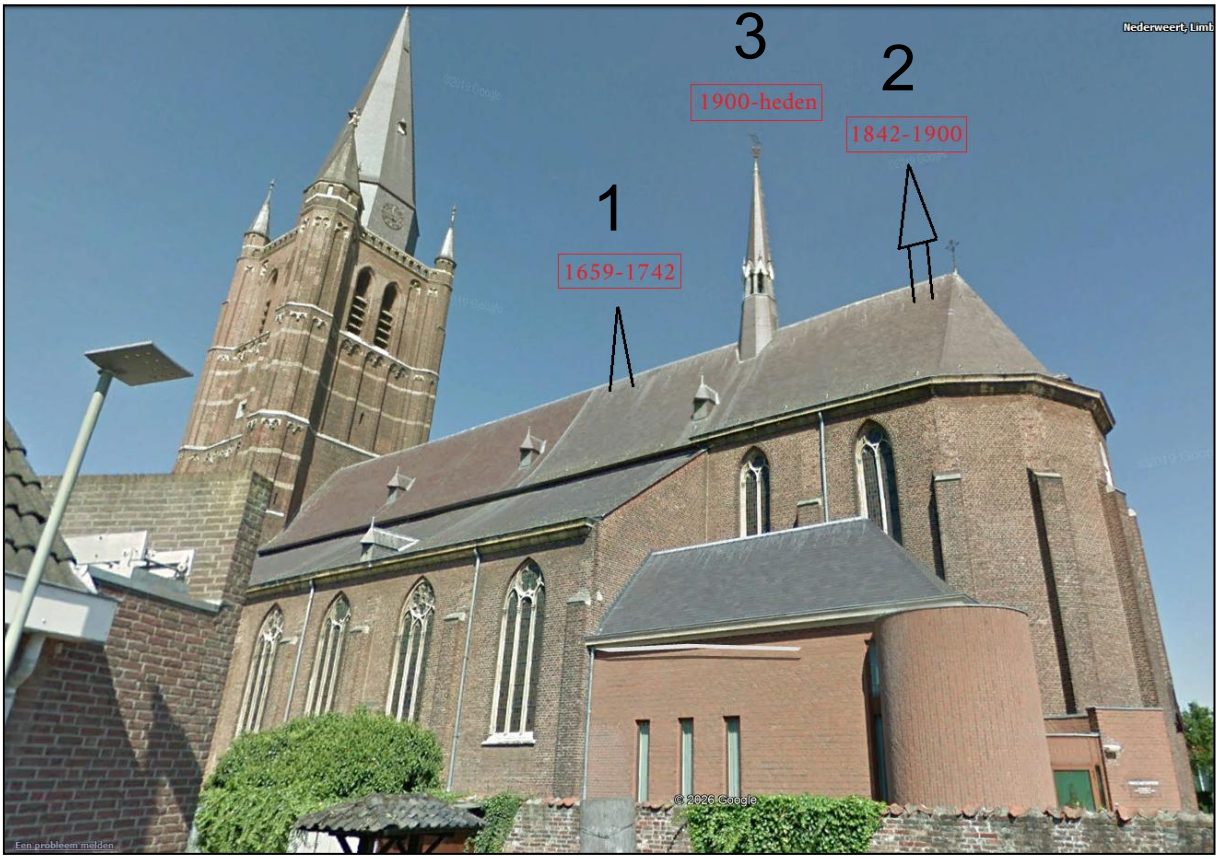

Fig. 27. Drie fasen in het Angelustorentje. Ondergrond: google earth. Aanpassingen: Alfons Bruekers.

6. Samenvatting en conclusies

Een plaatselijke overlevering in Nederweert-Roeven plaatst de stichting van van de Angelustoren van de St. Lambertuskerk in het midden van de negentiende eeuw. Historisch onderzoek wijst echter op een oudere datum en een fasering in drie etappes.

De eerste fase liep van 1659 tot 1842 en betrof een torentjes op het priesterkoor van de toen nog zeer korte kerk. Het torentjes wordt in 1717 voor het eerst genoemd.

De tweede fase (1842-1900) betrof een torentjes op het uiterste einde van het dak van de absis van de in 1842 sterk verlengde kerk. In de derde fase o.l.v. architect Cuijpers werd de Angelustoren verplaatst en in neogotische gedaantevorm verplaatst naar de huidige plek boven de overgang van schip naar priesterkoor.

Terug naar de oude overlevering: die zal gekoppeld zijn aan de start van de derde fase, en is dan dus rond 1900 te dateren.